

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Amstelodami, 1672

Praefatio Ad Lectorem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-7830

BERNARDUS ROTTENDORFFIUS
MONASTERIENSIS
Com. Palat. ac Med. Cæs.

NEC NON

Reverendissimi ac Celsissimi Principis,

FERDINANDI

Episcopi Paderbornensis, & Coadjutoris
Monasteriensis &c. Archiater

LECTORI SALUTEM.

P*Rodeunt denuo in lucem Monumenta Paderbornensia, aucta lucubrationibus, expressa aeneis singulorum figuris, ornata novo typorum vestitu; Prodeunt, inquam, non alius cujusquam ingenii meditamento & labore, quam ipsius Ferdinandi Principis, ut jam non tam ipsa Monumenta elaborata à Principe, quam in his ipse Princeps multò pulchrius monumentum posteritatis conspiciatur, haud secus, quam de C. Julio Cesare dixit Cicero, Eum dum Pompeii statuas reficeret, suas erigere. De utroque*
pan-

P R Æ F A T I O

paucis te in vestibulo libri convenire necesse habui. Compressit diu Princeps hunc præclarum ingenii sui partum, atque agrè admodum, quæ submissa ejus de se æstimatio, modestiaque fuit, in publicum proferri passus est: Adstiti ego assiduus monitor, hortatorque, ut vinci se sineret, ratus cui medico suo tot annos, inter ceteros Principes, valetudinis suæ curam commississet, hanc etiam non tam famæ ejus quàm gloriæ partem ad me pertinere. Accendebant me omnium, qui priora legerant, plausus ac vota, cum primisque popularium nostrorum desideria, quorum gustus cum primi præli missu ferculoque non esset expletus, tum illa exemplarium paucitate, quæ prima statim legentium fames absumpserat, minimè posteritati consultum censebant inter nos sapientes viri. Reputabant nimirum illi secum, opus quidem mole non admodum magnum, sed eleganti carminum inscriptione, quâ veteres Poëtas exæquavit, antiquitatum cognitione, multiplici historiæ doctrinâ, & quod summum est, eruditæ monumentorum lucubrationibus prorsus egregium, atque ab ipsa, si nobiscum loqui posset, æternitate expetendum: Immortalitati enim nata sunt, & satis commendavero, si illustra dixerò, quia illustri Principis manu eruta, & novo quodam exquisitoque commentarii genere ab eodem sunt illustrata. Ac ne quid ad splendorem operis, aut jucundam posteritatis memoriam desiderari possit; singula monumenta ex incisis in ære formis novâ quâdam amœnitate exhibentur, quò prius adspectantium oculi, quàm legentium animi pascantur, atque iis etiam, qui litterarum sunt rudes, aut quibus nostra hæc legere non vacat, suo, ut libet, usu subserviant. Tam digna hæc omnia posteritate, quàm singulare patriæ, cui dicantur, sunt
 decus

A D L E C T O R E M.

decus & ornamentum. Nam cum omnis Saxonia, Germanique vetus, quantum inter Rhenum, Visurgim atque Al-
 bim porrigitur, quantumque ad maris usque sinus sternitur,
 multis Romanorum Francorumque bellis sit clara, & ubique
 sua antiquitatum vestigia ostendat; tum nulla pars Saxonie
 monumentis illustrior, quam diocesis Paderbornensis. Hic
 enim castellum Alisonis, per initia belli, à Druso Cæsare posi-
 tum; hic castra Drusi, Germanici, & Tiberii Cæsarum; hic
 tribunal Vari consulis, & tot hiberna militum; hic Luppia
 & Amisia flumina, toties alterno Romanorum Germano-
 rumque sanguine decolorata; hic saltus Teutoburgiensis, Va-
 rianâ clade, cæsis legionibus, & amissis aquilis nobilitatus;
 hic ara Drusi, & cæsorum militum tumuli, circumque de-
 cursiones equitum; hic Arminii castrum, tropæa victoria,
 & triumphantis bellatoris campus Martius, in eodem Teu-
 tonicorum montium tractu, ubi VVidikindus, alter horum
 Germanorum heros, castrum suum habuit, & hodie dum mo-
 numentum suum possidet. Huc à Rheno per humentia palu-
 dum ducti instratique pontes longi; hic Sicambri, Bructeri,
 Angrivarii, Marsi, Cherusci, Catti ceteræque pugnacissima
 pro libertate gentes; hic, ut verbo complectar singula, belli
 Romani sedes, ad Alisonem, & Luppia fontes. Tot sæculis
 & tot Cæsarum armis decertatum, nec tamen hæc regio inter
 Rhenum & Visurgim, quam ceteri populi interioris Germa-
 nie suum propugnaculum habuere, unquam subigi potuit.
 Primus Augustus Cæsar, superato Rheni limite, in provincia
 formam redigere aggressus. Quo consilio Drusus Cæsar, ut
 Florus luculentus est auctor, in tutelam provinciarum Lib. 4. c. 12.
 præsidia atque custodias ubique disposuit per Mo-
 d
 fam,

P R Æ F A T I O

Lib. 56.
Lib. 8. in Trajan.
In Probo.
 sam, per Albim, & Visurgim: nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit. Haud dubium quin exinde Luppianam atque Amisiam iisdem castellis atque oppidis prae munierint Romani, quorum memoriam intercidisse questus est Dio Cassius. Idem multorum inde consequentium Caesarum labor fuit. Certè Trajanus Imperator, alter post Augustum Romanae potentiae ac majestatis instaurator; urbes trans Rhenum in Germania reparavit; quod testatur Eutropius. At nemo id opus sumpsit contentius quàm Probus Caesar: Is enim postquam imperium Romanum ad omnes caeli plagas armis composuisset, Germaniam hanc nostram tanquam postremum victoriarum terminum, ut Vopiscus memorat, est aggressus; primùm profligatis Germanis ultra Nigrum fluvium & Albam (Nierum volunt, Visurgim verius & Albim crediderim) exercitum traduxit. Urbes deinde in solo barbarico posuit, atque illic milites collocavit, agros & horrea, & domos & annonam Transrhenanis omnibus fecit, nec cessatum est unquam pugnari cum barbaris, dum subigerentur: sed visum est id non posse fieri, nisi limes Romanus extenderetur, & fieret Germania tota provincia. Sed nec ille conatus processit, quanquam ad gentem debilitandam sedecim millia tyronum abducta, dispersaque per provincias, novem Reges diversorum populorum ad pedes Caesaris prostrati jacuerint, & quadringentis hominum millibus caesis sedecim millia armatorum oblata sint. Inexhausta interim & invicta stetit trans Rhenum haec Germania pars, neque à Diocletiano & Maximiano, neque à Constantino M., Juliano, Valentiniano, & tot inde Caesarum exer-

A D L E C T O R E M.

exercitibus importatis, vel hæc sola regio inter Rhenum & Visurgim, quam VVestphaliam nunc dicimus, in provincie formam se redigi passa est, orbe propè toto obstupescente, qui in Romanorum potestatem & provinciarum descriptionem jam venerat. Donec versis deinde armis, mutatoque fortuna cursu, hi ipsi Germani inter Rhenum & Visurgim, sumpto Francorum nomine, tanquam libertatis signo, superatoque Rheni limite, Galliam primùm Pharamundo, Clodione, & Meroveo Regibus, ac deinde cetera regna Francici juris & imperii facerent, ipsamque Germaniam reflexis per Rhenum armis subigerent, & Christianam religionem primi in Saxoniam importarent.

Jam verò ex hac ipsa Francica & Saxonica historia quanta monumentorum copia & gloria se ex Paderbornensi diœcesi objicit? si quantum utraq; jurisdictione, sacrâ & civili, se extendit, metiaris. Nam ex quo primùm Clotharii An. DLV. & deinde Dagoberti & Clotharii patris An. DCXXX. Francorum Regum armis nobilitatus Visurgis, tum Pipini Regis victoriâ adversus Saxones, Rema ad confluentes VVarne & Visurgis apud nos inclaruit, amisso tum simul Hildegario Coloniensium Archiepiscopo, quæ non inde à Carolo M. Saxonie domitore monumenta sacrâ & profana Paderborna exhibet? Intra fines complexumque hujus diœcesis celebre Eresburgum castrum, in eoque idolum Martis (quod Irminfulam dixerent) ac gentica superstitionis fanum à Carolo M. eversum. Hic Brunsberga, Driburgum, ipsum vetus Iburgum, Desenbergæ, Schidrobürgum, arces & munimenta Saxonum in editis montium jugis tanto Francorum sanguine expugnata. Hic Thietmallum & Sindsfeldius campus, duo loca, tropæis

Turon. lib.
4. c. 10. Aimoinus
lib. 2. c. 27.
l. 4. c. 18.
Epit. Gestorum
Franc.
c. 27. & 41.
Sigebertus
in Chron.
ad An. 630.

P R Æ F A T I O

Caroli præclara. In altero Saxones ad internecionem caesi, Carolo aciem ducente: nam, ut Eginardus scripsit, omni bello Saxonico ipse non amplius cum hoste, quam bis acie conflixit, semel juxta montem, qui Osneggi dicitur, in loco Thietmelle nominato, & iterum apud Hafam fluvium, & hoc uno mense, paucis tantum interpositis diebus. Res sanè memorabilis, eodem propè loco, quo Arminius Romanos, Carolus Saxones cecidit, tanquam Germani non nisi à Germanis, & superstitio Saxonum non nisi à Christiana religione debellari possent. Altero in loco postremus Saxonum Francorumque præliaris congressus fuit, post quem tandem quieti Saxones, Westphali, Christianæ religioni se permiserunt. Ludam ad Ambram, Bocam ad Luppiam, Heristallum ad Visurgim quid memorem, Caroli castris & hibernis loca celebrata, quando ipsa Paderborna circum Paderæ fontes novum omnium monumentorum se fontem nobis aperit? Ostendant Saxones nostri, ubi aut sæpius Carolus M. castra collocarit, aut procerum Francorum Saxonumque conventus & populi comitia frequentius habuerit, aut legatos barbaræ gentis exterorumque Regum magnificentius audierit, aut ubi tot Saxones abjuratâ superstitio-
ne, fonteque baptismatis abluti Christo primùm nomen dederint. Hic celebris ille Caroli M. & Leonis III. Pontificis congressus; hic sollemni ritu à Pontifice Romano, quod inauditum erat inter barbaros, templa, aræ, & loca Sacrorum consecrata. Ut vel inde Carolus M. Paderbornæ sedem Episcopalem inter primas, non tam ad Paderæ Luppiæque ortus, quam ad primum religionis Christianæ fontem fundarit. Scio primam quidem Episcopi sedem Osabrugo dari; sed pri-
mam

A D L E C T O R E M.

*nam in comitiis imperii sedem inter occidentalium Saxonum
Episcopos, cum ex Metropoli Moguntina, tum ex antiqui-
tatis sue origine Paderbornæ vindicari. Nec reperio in his
Saxonia oris vetustius Christiana religionis domicilium, quam
Eresburgum. Ibi subverso idolo Martis & fano, de supersti-
tione gentis primum triumphatum. Ibi & primum vere re-
ligionis fundamentum & seminarium Christianorum Sacer-
dotum, religiosorumque virorum à Carolo M. est positum,
eò opportuniùs, quòd jam Thuringia, & vicina Hassia Chri-
sti fidem ex Francorum dominatu, & D. Bonifacii cultura
admiserant. Eresburgo Paderbornam, Paderbornâ Heri-
stallum, & Heristallo iterum Paderbornam, primum Christi
religio cum sacerdotum collegiis est traducta. Inde, postquam
à Carolo M. celebrata cultaque Paderborna fuit, ceteri quo-
que Imperatores, Ludovicus Pius, ejusque filius Ludovicus
Germania Rex, Otto M. S. Henricus, Conradus Salicus, Hen-
ricus Niger, Fridericus Enobarbus, Otto IV, Carolus IV,
capti non tam amœnitate quàm veneratione loci, Paderbor-
næ aut hospitia, aut domicilia sibi delegerunt. Ex his locum
nullus Caesarum frequentiùs sanctiùsque habuit, quàm Di-
vius Henricus, qui D. Cunigundam conjugem à Villigiso
Moguntinorum Archiepiscopo Paderbornæ Reginam corona-
ri voluit. Urbs, si quantum naturâ loci & fontibus, tan-
tum arte & opibus exculta esset, urbium prodigium spectare-
tur. Ac nihil jam attinet naturæ opera, & fontium miracu-
la memorare. Quo in genere nihil Germania, nedum Saxo-
nia admirabilius proferet. Paderâ intra urbem centum fon-
tibus profilit, alibi ex profunda terræ voragine, alibi ex sca-
turientibus venis suis, ac tantâ aquarum vi, ut mox intra*

P R Æ F A T I O

mœnia tot molas verſet, tantumque frumenti commolat, quantum ample urbis incolis, viciniſque ad panem, uſumque vitæ humanæ ſatis eſt. Verſâ aquarum indole, fontes æſtate frigidi, hyeme calidi, ſemper cryſtallo lucidiores. Luppia ex vaſto gurgite effuſus ſub ipſo Lipſpringæ oppido haud minori aquarum impetu fertur. Amiſia in medio Sende ericeto ex vaſtis terræ hiatibus prorumpens, varios deinde annes trahit, donec juſto medioque flumine navigabilis in mare ſe evolvat. Nec aliunde horum fluminum origines, quæ haud magno intervallo à ſe naſcuntur, quàm ex Teutonicis montibus per ſubterraneos petroſosque meatus, quos natura immortalium canalium inſtar diverſo exitu ſubſtruxit, multò admirabiliùs, quàm Romana ingenia aqueductus ſuos. Eò in ipſis montium jugis decurrentes rivuli alibi ſe condunt, terrasque ſubeunt, ut alibi in hæc tria flumina emergant. Sanè, quod Plinius in Lyco Aſiæ flumine, Eraſino Argolicæ, Tigri Meſopotamiæ admiratus, id uno naturæ prodigio ſpectatur apud Paderbornenſes. Par naturæ beneficium acidulæ, quarum celebriores Pymontana, Driburgenſes, & Smechtana. Ac tametſi Tabernemontanus, præſtans ſuâ ætate medicus, ſcripto de his libro, magnoque bono, judicium ſuum reliquerit; meum tamen Princeps, ut omnis hujus ſcriptionis, interponi hic voluit, ne quid temerè poſteritati conſignaret. Hæc ſunt, mi Lector, monumenta provinciæ, miracula naturæ, immortalitatis decora, quæ Princeps ex rerum obſcuritate, temporum vetuſtate, & ſcriptorum diſſenſione, luci ac ſplendori reddidit, tam præclare meritis de ſua diœceſi, quàm hæc ad poſteritatis memoriam, ad excitandos legentium animos, ad loci hujus celeberrimi fundatiſſimique gloriam faciunt.

A D L E C T O R E M.

ciunt. Nihil inter mortalia opera immortale, non inscripta
notis marmora, non incisa metallo signa, non grandibus saxis
structa moles.

Tempus edax rerum, tuque invidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiataque dentibus ævi
Paulatim lentâ consumitis omnia morte.

Ovid. in
Meta-
morph.
lib. 15.

Ubi nunc Ægyptiæ Pyramides, ubi Mausoleum Carie
Regis, ubi magnificentissimum illud Salomonis templum? Du-
dum hæc quoque admiranda divini operis fabrica è memoria
hominum abiisset, nisi sacrarum literarum monumenta nobis
servassent. Ostende mihi Romanorum obeliscos, arcus trium-
phales, amphitheatra, ac regia illa Cesarum palatia. Tra-
jani forum Theodoricus Italia Rex nunquam sine novo mira-
culo satis aspici posse fassus est: Capitolia conscendere, haud
aliud esse, quàm omnia humana ingenia superasse. Et quota
nunc pars eorum operum superest, quæ tam ambitioso luxu au-
suque struxit Romana magnificentia? Omnia propè vetustate
aut Gothicâ barbarie in rudera confederunt. Et tamen hæc
omnia immortalitati consecrata erant, quæ ne centum qui-
dem facibus modò perscruteris. Tantum vitæ & spiritûs re-
tinent, quantum scriptores voluerunt. Nimirum exempla
omnia, & monumenta pleraque, jacêrent in tenebris, nisi
literarum lumen accederet. Præclarè Agathias historicus
lib. 1. quem legi velim, hac super re philosophatus: Quic-
quid athletæ in palæstris, belli duces in armis, agunt,
non in his aliud sibi magis propositum habere, quàm
gloriam. Hunc autem gloriæ fructum percipi non
posse, nisi ipsos historia immortales faciat. nam tropæa,
inscriptiones lapidum, cæteraque posteritatis monumenta, quæ
eri-

Sigon.
lib. 18. de
imp. occid.

Cicero pro
Archia
Poëta.

P R Æ F A T I O

eriguntur immortalis nomini, fluxa & caduca fuisse, & cum ipsis sepe victoribus interuisse. Quale illud Germanici Caesaris apud nos monumentum, post Arminium profugatum, superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS, EXERCITUS TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVIT. Nil jam mirum Alisonis castellum, Drusi aram, Trajani urbes, Probi munimenta, Constantini M. pontem, quo Saxonia intrata, ceteraque Romanorum opera, quibus Luppia, Amisus & Visurgis nobilitati, vetustate temporum consépulta jacere; quæ nunc ex Principis hujus monumentis immortalis lucem, vitamque ipsam receperunt. Propior quidem Caroli M. atas. Sed quis tam exactè ordinatèque nossèt singula, aut sibi unquam persuassisset, tantum monumentorum thesaurum intra unam Paderbornensem diocesis reconditum esse; nisi hæc monumentorum tabulæ palàm exponerent, & posteritati donarent. Jam illud Horatianum PRINCIPIS est:

Tacit. lib.
2. Ann.

Lib. 3. ode
30.

Exegi monumentum ære perennius,
Regalique situ Pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.

Præf. ad
Vesp.

Res ardua, inquit Plinius, vetustis novitatem dare, novis auctoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem. Perfregit hæc contentus hic labor, & gratus in Carolum M. Francorumque proceres animus, quorum armis religio Christiana in has Saxonie provincias primùm inveccta est. Tot ab Hathumaro Episcopi, tot literati ad hanc usque
etatem

A D L E C T O R E M.

etatem viri, nemo tamen tam diligenti curâ & præstanti opere id munus pro amore patriæ, pro gloria gentis suæ suscepit, quod nunc eò acceptius, quò illustrius ab ipsius Principis ingenio & manu posteritas excipiet. Libet nunc de FERDINANDO pronunciare, quod Romani apud Ciceronem de Varrone: Nos in nostra urbe peregrinantes errantesque tanquam hospites eramus, tui libri quasi domum deduxerunt, ut possemus aliquando, qui, & ubi essemus, agnoscere.

Retuli paucis, Lector, quid Princeps in monumentis suis præstiterit, nunc ipsum Principem posteritatis monumentum proponere licebit, non ab ipso virtutum aspectu, quibus ad principatum pervenit, quæ uberius & sublimius scribendi genus poscunt: sed à doctrina, & multiplici scientiarum comprehensione, quæ præcipua semper Principum in gubernando adjuncta ornamentaque fuerunt. His ille à primæ etate per omnem liberalium artium cultum adolescentiam transiit, ingenio semper facili expeditoque, industriâ etiam supra nobilium usum constante. Hæc Sigena Nassavorum, Paderbornæ, & Monasterii Westphalorum prima experimenta fuerunt. Inde Coloniam ad sublimiora studia latus, exæquare cœpit majorum exempla & gloriam, quos fundatissima Baronum Furstenbergiorum familia pari semper nobilitatis & doctrinæ claritudine illustres habuit. Musis Colonie aspirantibus, in Fabii Chisii Legati Apostolici familiaritatem venit. Captus mox suavitate morum & doctrinâ juvenis, & inter purpuratos Patres cooptatus Chisius, Romam invitavit, & haud multò post renunciatus Pontifex Max. eo nomine Alexander VII. in aulam, & Cubicularium intimum adscivit. Nihil tum Ferdinando felicius evenire poterat, quàm

P R Æ F A T I O

Romæ in arce sapientia multiplex ingenium excolere. Oblectabatur Pontifex modò historiâ, modò antiquitatum cognitione, modò pœsi; oblectabat his studiis Pontificem Ferdinandus, semper aliquod exsertum ingenii specimen dando, etiam cum applausu Cardinalium, tanquam ingenium in Germania natum subtilius Italiae cœlum spiraret. Maxima istic pars vita, amœnitates studiorum, & commercia cum eruditissimis viris Sfortia Pallavicino, Prospero Fagnano, Luca Holstenio, Casare Raspono, Natale Rondinino, Carolo Emanuele Vizzanio, Oderico Raynaldo, Alexandro Pollino, Augustino Favorito, Stephano Gradio, Leone Allatio, Joanne Baptista Turricellio, Vincentio Guinifio, Hieronymo Petrucio, Gulielmo Dondino, Petro Possino, Paulo Zacchia & Matthia Naldio medicis, & quos extra Italiam fama scriptorum librorum orbi celebres fecerat; cum aliis certamen Poëseos inire, cum aliis antiquitatum & Historiarum monumenta recolere. Ibi cum in omni scientiarum cultu versaretur, tanta brevi ingenii & præcellentis doctrina parta fuit æstimatio inter Romanos, ut cum in Academiam, quam Romæ honoratissimi quique & eruditissimi viri, omni ingeniorum concursu, omni que disciplinarum & facultatum culturâ florentissimam habent, Ferdinandum recepissent, haud multò post Principatum suæ Academiæ ultro detulerint. Nimirum quod jam ante Alexander Pontifex Max. sagax ingeniorum explorator commendarat, id. literatorum senatus multò conspectius comprobavit. Ille Ferdinandum, quod rarum admodum in Germanis & peregrinis, inter familiares admissionis intimæ, ad cubiculi Pontifici prærogativam admisit; hic Academiæ suæ Præsidem ac Principem delegit. Qui certè honor

A D L E C T O R E M.

nor ac dignitas eò illustrior, quòd hactenus non nisi Italarum atque excellentium genere & doctrinà virorum fuerit, quæ tum uni primùm ex Germanis Ferdinando obvénit, tanquam his suis præjudiciis Romæ Principem dicerent, antequam apud suos inter Romani Imperii Principes conspiceretur. Per id simul otium literarium lustrata Bibliotheca Vaticana, Holstenio monstratore, & apparatus horum monumentorum, cum primisque Historiæ Paderbornensis seligi cœptus, cùm nondum cogitatio de Episcopatu Paderbornensi subire animum posset, tanquam præfago tum se studio designaret Episcopum Paderbornensem. Adeò Musa suo numine reguntur. Pòst ubi Paderbornensem Episcopus, Romæ absens, delectus ad Paderam, & coràm Principis munus adiit, nihil inter cætera antiquius habuit, quàm tabularia omnia Ecclesiæ suæ, collegiorum & cœnobiorum pervestigare, omniaque antiquitatum monumenta veluti mellis succum in suos favos comportare, quo præter hæc ipsa aliquando Paderbornensis Historiæ eontexi posset. Præclarus haud dubiè labor, fruenti etiam quàm colligenti futurus dulcior.

Sed an Principe dignum sit Historiæ studium, ita à quibusdam controverti video, ut prorsus nolint Principem, qui regendis populis est impositus, assidere libris, tractare literarum studia, & historicorum monumenta pervolvere. Regum, inquiunt, & Principum est tractare arma, & bibliothecam in armamentario quarere, obire provincias, lustrare arces, reficere munimenta, consiliis provinciæ assiduò interesse, jus summis infimisque dicere, controversias publicas privatasque decidere, inspicere ministrorum rationes, fraudes retegere, submovere infidos, audire querelas civium & misere-

P R Æ F A T I O

rorum hominum. Et quæ non rerum moles quotidie unius mente versanda? ut tot publicæ curæ, quibus vita Principum occupatissima est, hæc otia literarum minimè patiantur. Haud equidem ignarus, ea maxima esse Principum munia, quæ nec ipsi ignorant. Sed & pacis sunt tempora, quæ ante bella semper querenda sunt Principi, nè continuis armorum terroribus urgeantur populi, & honesti otii horæ, & seriarum curarum laxamenta sunt interponenda, quibus aut contenta mens remittenda, aut instruenda iis scientiarum subsidis, quibus se aliosque regat. Nihil autem ad Principem formandum præter regalem illam philosophiam, aut honestius, aut utilius, quàm historiam, sapientes semper præceperunt viri, quòd ea non tam Principem oblectet, quàm doceat, instruatque ad sublime & divinum illud munus vitæ dignè sustinendum, nihil blandiendo, nihil celando. Hoc instituto Livius historiam suam aggressus, præfatusque: Illud præcipuè in cognitione rerum salutare ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri; inde tibi tuæque Reip. quod imitere capias, inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vites. Zenonem philosophum percontatus quispiam, quâ ratione Princeps felix esse possit; Si in superiorem, inquiebat, ætatem oculos intendat. Si nimirum res majorum præclarè gestas, si veterum monumenta pervolvat. Tacitus cum libros & monumenta clarissimorum virorum in foro exuri videret: Illo scilicet igne, ingemuit, vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri. Sanè qui historiarum libros è Principum manibus subtrahunt, illi custodem temporum, memoriam omnis antiquitatis, majorum

In proo-
mio lib. 1.

In vita
Agricol.

rum suorum præclarissimam imaginem, lucem veritatis, magistram vitæ, ex humana societate proscribunt, ne tanquam in speculo exornare se Principes possint, & vitam suam ad alienas virtutes componere. Barbarum hoc est; quales olim Germani, cum literarum secreta viri pariter ac feminae ignorarent. Indè horum res domi militiæque gestæ perpetuo silentio consepultæ jacent. Quicquid de præclaris eorum moribus ac virtutibus, quicquid de bellis fortiter gestis superest, Tacito, & Romanis scriptoribus debemus: & quàm admiranda Tacitus de Germanis reliquit? Jam quæ vitæ ratio inter homines, quàm Historia non egregiè format. Civilem vitam expetis? audi Polybium: Verissima disciplina exercitatioque ad res civiles Historia est. Illa, Aristotele judice, utilis etiam est ad publicas deliberationes rerum gestarum: ut verè dixerit Alphonsus Rex eximius, optimos consiliarios esse mortuos, Historicorum videlicet libros. Quin Agathias nobilis Historia scriptor ausus est dicere, Historiam civili philosophiâ non inferiorem esse. Vitam militarem vis? quæ pars ejus, quæ ars, quam Historici veteres recentisque non tradiderunt? Probarunt hoc omni ævo præstantes belli duces, qui, uti Alexander M. Homerum, etsi tot fabulis inspersum, sibi militiæ magistrum assumere non est veritus; & quemadmodum, teste Paterculo, Scipio tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiumque præcellentes ingenio viros, domi militiæque secum habuerit; ita illi in castris præstantissimos historicorum libros, quos assiduò volverent, sibi comites esse voluerunt. Quo aspectu Alexander Imperator bellis etiam ad Rhenum gestis, & in

Tac. de
morib,
Germ.

Polyb. l. i.

Arist. l. i.
Pol. c. 5.In proce-
mio l. i.Lib. i.
cap. 13.

P R Æ F A T I O

Lamp. in
Alexandro.

*has provincias destinatis clarus, togæ militiæque consiliis li-
teratos adhibebat, & maximè eos, qui historias nove-
rant. Et jam ille Alexandrum Magnum promittebat Roma-
nis, ni juvenem militaris furor ad Moguntiam trucidasset. Hæc*

Vopiscus in
Tacit.

*illa senatus, populique Romani acclamatio: Quis meliùs
quàm literatus imperat? Tacitus is erat Imperator, qui ob
id Cornelium Tacitum scriptorem historiæ Augustæ,
quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus*

Lipfius
præf. in
Tacit.

*bibliothecis collocari jussit: Nam is verè scriptor est, qui
in castris militem, in aulis politicum, in Republica civem, in o-
mnibus interiorem Principum vitam format. Sed Christiani
Principis, & Christiani hominis, ex toga sagoque, imò religiosi
viri normam vivendi exposcis, & à quibus rectiùs integriùs-
que disces, quàm vel ex sacrarum literarum monumentis, vel
ex Historia Ecclesiastica, vel iis scriptoribus, qui Christiano-
rum Regum ac Principum aut sanctorum virorum res gestas
nobis consignarunt. Nec divino consilio institutoque hæc pars
vacat: Quorsum enim Deus historias Regum & Principum
Hebræi populi scribi voluit, & ut scriberentur dictator adsti-
tit, nisi ut ex bonorum Principum factis salutaria documen-
ta, ex malorum facinoribus, divini justitiæ vindictæque
exempla orbis & posteritas exciperet. Quæ res & Præsules Ec-
clesiæ, & Principes viros commovit, ut non modò Historias sa-
cras profanasque diligenter pervolverent, sed & scriptis suis
res gestas posteritati consecrarent. Quo in numero, cum in-
numeros percensere possem, habemus cum primis Dietmarum
Mersburgensem, & Ottonem Frisingensem Episcopos, Impe-
riique Principes; uterque ex Marchionum familia, non inde-
corum censuit claritudini nominis & muneris dignitati histo-
rias*

A D L E C T O R E M.

rias scribere. Nec domestica desunt, quorum vestigiis insistat hic Princeps: Olivarius & VVillebrandus Paderbornenses Episcopi, postquam in Palaestinam profecti totum illud iter sacrum, & omnem illam Christianorum expeditionem, quae apud Principem, inter cetera monumenta antiquitatum, temporari edenda asservantur, fidi & praclari eorum temporum Historici sua manu conscripserunt; Alter è prima nobilitate & Metropolitana Coloniensis Ecclesiae Scholastico, alter è Comitum Oldenburgensium familia hujus loci Antistes, non minùs ingenii, quàm virium opibus clarus esse voluit. Quem narrandi finem hic fecero? si vel omnes illustrium familiarum viros, vel Ecclesiae Praesules proferre velim, qui Historiarum monumenta à se elaborata magno primùm suo fructu, tum majori etiam posteritatis bono, cum immortalis gloria reliquerunt. Ego dum omnes auctores revolveo, qui de Historia dignitate & utilitate scripserunt, nullum propè studiorum genus Principi magis commendatum praescriptumque reperio, quàm Historiam. Innumeri sunt qui haec pertractarunt, & fastidio sim, si ex notis atque obviis plura consecret. Id unum, ut propiùs ad nostra redeam, praeterire non licet. Principum est supremum judicem in publicis privatisque agere, scire jura & privilegia provinciae, eaque ut familiae suae peculia tueri, controversias, quae cum vicinis aut inter ipsos proceres agitantur, recognoscere, limites regionis descriptos tenere, scita, leges, pacta, foedera, donationes, parta & abalienata provinciae bona, & quae ejusmodi sunt, explorata habere, ne tanquam hospes semper inter suos agat; aut cum de his judicium est pronuntiandum, tanquam simulacrum Principis inter consiliarios suos confideat, quorum fi-
des

P R Æ F A T I O

des sæpè tam auro, quàm ignorantia obnoxia est. Quòd si Episcopi munus, uti inter Germanos se hæc habent, in eundem Principem concurrat; quæ non cognitio ex patrimonio Ecclesie, ex donationum tabulis, ex Caesarum diplomatibus, ex superiorum Antistitum decretis conventisque requiritur? Hæc autem omnia in utroque munere, unde certius hauriet, quàm ex perlustratis tabulariis, antiquitatum monumentis, & fide Historicorum scriptis? Quo in genere si quisquam inter Germanos Princeps eminet, tum auctor horum monumentorum, ut vel ipsa monumenta satis testabuntur, cui ad ingressum principatus nihil sollicitius fuit, quàm archiva & tabularia omnia, diplomata Caesarum, monumenta publica privataque, scripta & rescripta perlustrare, & quod verè Principum est, vivam semper provincie sue imaginem in sinu portare. Indè Ille in omnem super his sermonem expeditus, in quæsitâ præsens, in consilia promptus. Magnorum id semper Caesarum fuit, habere rationaria sua cum Augusto, descriptiones provinciarum cum Antonino, tabulas & compendia rerum publicarum cum aliis; majus etiam in hoc Principe, apparatus videlicet antiquitatum, ingenio, labore & manu propria digestus, ex quo hæc monumenta delibatio sunt. Omnia hæc præstitit Historia, anima illa, & vita memoriæ. Non jam quisquam, opinor, erit bonæ mentis censor, si quantum alii Principes venationi, equorum agitationi, choreis, aleis, conviviiis, cæterisque oblectationibus se permittunt, tantum Principi huic historiarum studiis, & antiquitatum lucubrationibus, indulgeant. Sanè ut natura non omnes homines ad easdem artes, sic nec Principes ad eadem studia finxit.

Propert.
l. 3. eleg. 7.

Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Sed

A D L E C T O R E M.

Sed hæc ingenii meditamenta eò decora magis Principi, pleniusque sapientem virum explent, quò animi exercitatio præstantior est hisce corporum oblectamentis: Animi enim imperio, corporis servitio utimur. Quamquam si utrumque in laxandis curis suo temperamento misceatur, illa demum sit jucundioris, saniorisque vitæ ratio. Memoriam teneo, sæpe illum narrasse, ex quo humaniores literas discere cœpit, miro quodam animi impetu in Poësin & Historiam abreptum, quæ annis inde maturefcentibus in hanc orbis famam exculta. Hoc eodem genio Theodorum Furstenbergium Paderborn. Episcopum & Principem, avi fratrem accepimus, quem mirificè in omnem vitam Poësis & Historia oblectabat. Tanta ingenii & sanguinis est consensio. Sed ille aliorum lucubrationibus & scriptis pasci solitus; hic verò Princeps facere, quibus se aliosque pascat, & gloriam familie posteritatiq; transcribat. Testes tot ingenii partus in publicum dati, Monumenta dico & Poëmata novis ob id prælis donata, ut novo sui aspectu vestituque in theatrum orbis prodeant, non sine novo etiam certamine, majorne Poëta, an Historicus æstimetur. Rarum id in Principe decus, eòque pulchrius, quò gloriosius inter mortales, studia literarum cum nobilitate, doctrinam cum virtute, & sapientiam cum Principatu conjunxisse.

Hæc habui, erudite Lector. Panegyrim, quam olim Joannes Horrion Societatis Jesu sacrarum literarum Doctor, ex eodem monumentorum argumento, Theodoro Furstenbergio Paderbornensium Episcopo dicatam conscripsit, hæc conjungere placuit, quò altera scriptio alterius lumine juretur, ac duo simul consanguinei & fulgentissimi Paderbornensium

f

Prin-

Salustius
de bello
Catilin.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Principes ex eadem Furstenbergica domo in unum posteritatis conspectum venirent. Quæ verò de ipso Furstenbergiorum stemmate Monumentis attexuntur, ea primùm Dithmarus Mollerus Tremoniensium annalium scriptor consignavit, auxit Joannes Veldius Societatis Jesu Sacerdos, ac demum in hanc accuratam familiæ seriem digessit Fridericus Honingius, Canonicus Præmonstratensis, Theologus, Consiliarius & Bibliothecarius Paderbornensis. Nec de me quidquam, nisi quòd post multiplices studiorum meorum labores (quos cum eruditissimo hujus sæculi & sapientissimo Principe, mihi vitæ ratio, intimaque, quâ me semper dignatus, amicitia communes fecit) ex anno ætatis meæ septuagesimo sexto, ultimum quoque monumentum meum circumspiciam. Te verò, Lector, hæc Monumenta, quod nomine suo monent, ita legere velim, ut è mortali vita ad immortalem aspices. Monasterii Westfalorum. Calendis Januarii. Anno Christi CIOIOCLXXI.

A U-